

Моделі етикетних практик у сфері національних і міжнародних комунікацій актуалізуються в умовах поліцентричності міжнародних відносин сьогодення. Міжнародні відносини та дипломатичні системи обов'язково включають у свою інституціональну структуру дипломатичний протокол і етикет міжнародної ввічливості як умову сталого розвитку суспільства [6, с. 43-47].

Ключовими тенденціями глобального економічного розвитку, що розкривають його сутнісний і супровідний характер, є публічна і культурна зовнішня політика, особливості та векторна спрямованість національних економік, інституціоналізація, інституціональна діаспорологія та міграційні процеси сучасності. Важливими чинниками впливу на економічні моделі держав, у т.ч. й України, є міжнародні відносини і моделі дипломатії. Культурні та креативні індустрії в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття особливо актуалізуються, зокрема – у контексті нового інструментарію культурної та публічної дипломатії, туристичної дипломатії, туристичного бізнесу (як міжнародного, так і українського) та інституціональної діаспорології

Таким чином, «поворот до культури» («культурний поворот») у нових умовах модернізації держав світу та України, вимагає інших культурологічних, інституціональних і громадських систем відповідно до вимог часу та їх адаптації в умовах поліцентричного світу XXI століття.

На сьогодні – культурні та креативні індустрії – в умовах публічного простору і культури інформаційного суспільства, це один із нових інституціональних і політико-дипломатичних підходів до розвитку творчих галузей культури: концепція терміна «креативні індустрії», технології розвитку креативного (творчого) кластера і креативних індустрій тощо.

До культурних і креативних індустрій у цілому відносяться театральні та образотворчі види мистецтва, кінематограф, телебачення і радіо, музика, видавнича справа, комп'ютерні ігри, нові медіа, архітектура, дизайн, мода і реклама, історико-культурний туризм, музейний туризм тощо

Музей як один із соціокультурних інститутів передбачає регламентований тип соціальних відносин і має своєрідну зобов'язуючу силу в збереженні культурної спадщини.

Культурні та креативні індустрії в умовах мондіалізації світоустрою – це новий інструментарій культурної та публічної дипломатії України. музейних і пам'яткоохоронних практик.

Сучасні музеї та музейна педагогіка – це нова сфера культурних і креативних індустрій публічного й творчого простору України.

Джерела

1. Бистрицький Є. Вступ. Є. Бистрицький, Р. Зимовець, С. Пролєєв. Комунікація і культура в глобальному світі. К.: Дух і Літера, 2020. С. 2-18.
2. Киридон А.М. Музеї як інституції пам'яті. *Україна-Світо-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини.* 2015. Вип. 16(1). С. 193-200.
3. Кочубей Ю. М. Імідж дипломата – імідж країни. *Науковий вісник Дипломатичної академії України.* 2001. Вип. 5. С. 30-33.
4. Курдина Ю.М. Визначення місії історичного музею та шляхи її реалізації у сучасному суспільстві. *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи:* збірник наукових праць. Баку–Ужгород–Дрогобич: Посвіт, 2017. С. 73-76.
5. Русаков С.С. Теоретична модель колообігу культури як культурологічний підхід у вивченні феноменів сучасної культури. *Питання культурології.* 2020. Випуск 36. С. 24-37.
6. Ціватий В.Г. Дипломатичний протокол, церемоніал та етикет міжнародної ввічливості: модель, інструментарій і національні особливості сучасної дипломатії (теоретико-методологічний аспект). *Гуманітарний корпус. Збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії.* Вінниця-Київ: "ТВОРИ", 2022. С.43-47.
7. Ціватий В.Г. Культурна спадщина і міжнародні аспекти інноваційних досліджень в археології: експериментальний, освітньо-науковий та інституціональний аспекти. *Археологія Північно-Східної України: здобутки, сучасний стан та перспективи.* Збірник наукових праць. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2022. С. 103-107.
8. Ціватий В.Г., Громико О.А. Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд XXI століття (інституційний контекст). *Зовнішні справи.* 2014. № 08. С. 26-29.
9. Modern Diplomacy in Practice. Written and Edited by Robert Hutchings, Jeremi Suri. Springer Nature Switzerland AG, 2020. 260 p.
10. Public Diplomacy: A New Strategic Imperative, 2016. 196 p.

Ядловська Ольга Степанівна

Кандидат історичних наук, доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ УСНОЇ ІСТОРІЇ В ДОСЛІДЖЕННЯХ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ

У статті висвітлюються теоретичні аспекти щодо залучення усних джерел до наукового дискурсу. Прослідковано сучасне розуміння «усної історії». Наголошено на необхідності використання та цифровізації усних джерел при здійсненні досліджень сучасних подій. Ключові слова: усна історія, усні дослідження, АТО, ООС, військова агресія РФ.

Усні дослідження розглядають як самостійний вид історичних джерел, їх широко залучають при вивченні та аналізі певного історичного періоду та подальшого визначення місця історичної події, явища в суспільно-історичному процесі. Залучення усних джерел до наукового дискурсу має певні переваги та

недоліки. На наш погляд, перевагами виступають доступність, широка характеристика та фактаж, деталізованість історичних подій, наявність рефлексії, можливість отримати т. зв. «замовчувану» інформацію. До недоліків віднесемо суб'єктивність відтворення подій, особисту зацікавленість або респондента, або навіть дослідника у висвітленні певних сторін явища, тобто тенденційність. Разом з тим, використання усних джерел залишається актуальними у науковому дискурсі і, враховуючи інформатизацію суспільства, може містити чисельну та різноманітну інформацію.

Сучасне розуміння терміну «усна історія» включає якісний процес дослідження, який ґрунтується на особистому інтерв'юванні, що «дає змогу розуміти смисли, інтерпретації зв'язків та суб'єктивного досвіду», а також записи інтерв'ю (аудіо- чи відеозапис) як джерела для подальших досліджень та інтерпретацій. Інтерв'ю/усні свідчення поряд з архівними матеріалами, опублікованими збірниками документів, спогадами, пресою становлять вагомий комплекс джерел з історичних студій другої половини ХХ – початку ХХІ століття. «Мовчазний» в історії людський досвід дозволяє не лише розкрити прогалини недавнього минулого, доповнити відомості про знані події (реконструкційний потенціал), а, й це важливо, висувати до розгляду замовчувану проблематику, коректувати усталені та/чи суперечливі погляди, показати широку мозаїку індивідуальних досвідів пережиття, вивчати осмислення історичних подій та історичного досвіду (студії пам'яті) [1].

Саме свідчення очевидців, як правило, відтворюють окрім загальних тенденцій певних історичних подій, ще й суттєві ознаки та характеристики подій, вказують на деталі, а також відтворюють емоції та рефлексію респондента. На сучасному етапі інформатизації важливими джерелами стають також опитування, проведені через мережу Інтернет. Фактично, така інформація частково перестає бути безпосередньо усним джерелом, однак враховуючи особисту відповідальність (і одночасно суб'єктивність тверджень) респондента за відомості про історичні події та підтвердження особистих даних (вказується в анкеті), такі свідчення можемо розглядати як усні джерела.

У своїй науковій розвідці В. Сіропол наводить обґрунтування використання усних джерел для відтворення історичних подій, зокрема зазначає, що більшої популярності набирає термін «соціалізація історії», оскільки її гуманітарний аспект стає домінуючий у сучасній історичній науці. Вивчення історичного минулого відбувається із залученням нових, нестандартних методів, а саме методу усної історії. Усні свідчення очевидців тодішніх подій, виступають вагомим джерелом, надають дослідникові цінний емпіричний матеріал. Тому автобіографічні відомості, спогади тощо слід вважати повноцінним видом історичних джерел [2, с. 79].

Доцільно також висвітлити висновки автора, в яких йдеться, що «завдання такого роду дослідження полягає в тому, щоб отримати пережиті свідчення з ряду питань, котрі стосуються не лише до об'єктивних анкетних даних респондента, але й до умов його участі в бойових діях, особливостей фронтового життя, до широкого спектру цінних характеристик інформанта. При цьому інтерес становлять не тільки самі спогади, а й ті проблеми, які впливали на формування світогляду інформанта. Натомість історик вже сам повинен провести досконалий аналіз джерельної бази та знайти той підхід, який найбільш повно дозволить відобразити ті реалії життя кожного, що в сукупності становлять єдине ціле – соціально-історичний організм, та створити людське обличчя історії [2, с. 85].

Таким чином, усні джерела у разі наявності численних опитувань респондентів стосовно певної події у процесі обробки стануть підставою для вироблення загального висновку щодо досліджуваного питання, тобто йдеться про відслідковування певних загальних тенденцій чи поглядів або, навпаки, виявлення протиріч чи упередженого ставлення.

При проведенні наукового дослідження науковець зобов'язаний дотримуватись принципу науковості, професійної етики та засад деонтології наукової діяльності. Як підкреслює В. Савіщенко, «в сучасних умовах трансформації цілісної картини світу у форму «людина – техногенне, цифрове суспільство» деонтологічні ідеї мають бути дороговказом для всіх професій з високим ступенем відповідальності. Отже, в епоху цифровізації суспільства постає деонтологічне завдання збереження і відтворення професійних цінностей. для вчених – пріоритету морального виміру науки, впевненості у надійності наукових результатів, чесності, свободи наукової думки, об'єктивності викладення висновків, прозорості наукового дослідження, істинності, принципів біоетики [3, с. 182]. У розрізі роботи з усними джерелами йдеться про дотримання принципів науковості та об'єктивного тлумачення та аналізу історичних подій на підставі отриманих усних документів та унеможливлення упередженого ставлення та спотворення фактів.

Залучення усних джерел в історичних дослідженнях має сталі традиції та охоплює певні історичні теми. Зокрема, чисельні усні дослідження здійснено щодо Голодомору 1932-1933 рр., стосовно подій Другої світової війни, формування громадсько-політичної думки на початку періоду Незалежності, про

події протестних акцій протягом листопада 2013 – лютого 2014 рр. Традиційно усні джерела широко залучаються в етнографічних дослідженнях. Однак сучасні події останнього десятиліття на території України знову поновили актуальність усних досліджень. Йдеться про Антитерористичну операція, Операцію об'єднаних сил та військовий стан через «спеціальну операцію РФ на території України», тобто про військову агресію РФ. Військові події вимагають детального дослідження та фіксації фактів воєнних злочинів.

Численні дослідження проводились під час проведення операції АТО. Наприклад, проєкт «Усна історія АТО» було започатковано у 2016 р. з метою запису, збирання, зберігання та оприлюднення усних свідчень учасників подій російсько-української війни на Донбасі. В рамках проєкту наразі записано спогади 55 учасників російсько-української війни та видано серію збірників «Усна історія російсько-української війни». Видавничий проєкт «Усна історія російсько-української війни» було започатковано ще у 2015 році спільно з Запорізьким національним університетом та Запорізькою обласною державною адміністрацією. Уже вийшло чотири книги з цієї серії, в яких представлено розповіді бійців 79-ї та 55-ї бригад Збройних сил України, військовослужбовців Національної гвардії України, представників запорізької Служби з надзвичайних ситуацій, волонтерів, переселенців [4].

Події від 24 лютого 2022 р. і по сьогодні – російська агресія в Україні -вимагають подальшого правого розгляду міжнародним товариством. Значну роль у доказовій базі будуть становити свідчення учасників подій, відповідно, вкрай актуальними є дослідження та фіксація фактів воєнних злочинів та їх подальший аналізі залуження до судових процесів.

Офіс Генерального прокурора разом з українськими та міжнародними партнерами створив ресурс для належного документування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних російською армією в Україні. Щоб зафіксувати воєнний злочин, необхідно інформацію про особу, що повідомляє про злочин (інформація захищена); навести опис порушення із зазначенням точного місця та всіх деталей (постраждалих, пошкодження тощо); завантажити фото або відео [5].

За результатами залучення даних опитування щодо військової агресії РФ на території України за даними Офісу Генерального прокурора станом на 26.09.2022 р. зафіксовано 36944 злочини, з них щодо порушень законів та звичаїв війни (ст. 438 КК) – 34944; планування, підготовки або розв'язання та ведення агресивної війни (ст. 437 КК) – 73; пропаганда війни – 31 (ст. 436 КК), інші злочини – 1233. Зареєстровано 16315 злочинів проти національної безпеки, з них щодо посягання на територіальну цілісність і недоторканість України (ст. 110 КК), державна зрада (ст. 111 КК) – 1728; колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК) – 2489; пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК), диверсія (ст. 113 КК), інші – 547. Зафіксовано злочини проти дітей (без урахування з місць активних бойових дій): загинула – 391 дитина, поранено – 773 дитини. Також за даними ресурсу підозрюються у скоєнні злочину 626 представників військово-політичного керівництва РФ. Зібрані матеріали можуть бути використані українськими та міжнародними судами і трибуналами [6].

Отже, залучення усних джерел у процес наукового дослідження історичних подій залишається актуальним та широко використовується для аналізу вже сучасних історичних реалій. Перед науковцями, а також представниками правової галузі постають нагальні питання щодо залучення усних (чи оцифрованих) свідчень сучасників трагічних подій в Україні до інформаційної бази, яка слугуватиме надалі для вирішення питань стосовно військових злочинів РФ на території України в міжнародних судах. Громадянське суспільство України повинно приділити цьому значну увагу та продовжувати збір та надання необхідних свідчень.

Джерела

1. Центр усної історії та біографістики кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського- URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/.pdf>
2. Сіропол В. Усні свідчення та спогади як джерело вивчення діяльності санітарно-медичної служби радянської армії в роки Великої вітчизняної війни. URL: http://history.org.ua/JournALL/war/war_2010_13/8.pdf
3. Савіченко В. М. Розвиток професійної деонтології в умовах техногенного, цифрового суспільства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 174-187.
4. АТО: усна історія. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/usna-istoriya/ato-usna-istoriya>
5. Якщо ви стали потерпілим або свідком воєнних злочинів Росії – фіксуйте та надсилайте докази! URL: <https://warcrimes.gov.ua/index.html#anketa>
6. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ. URL: <https://warcrimes.gov.ua/all-crimes.html>